

Meditatief Moment Bosbeskapel, 23 februari 2021 Renske Visser

Een herinnering aan de voormalige predikant van de Bosbeskapel, Jan Eikelboom.

Muziek: *Chants de la LITURGIE SLAVONNE - Choeur des Moines Bénédictines de l'Union Chevetogne 1. Office de l'Exaltation de la Sainte Croix (1e deel)*

Inleiding

Christen en heiden

*Mensen gaan naar God toe in hun nood,
Smeken om hulp, vragen om voorspoed, brood,
Redding uit ziekte, verlossing uit schuld en dood.
Zo doet elk mens, elk mens, christen en heiden.*

*Mensen gaan naar God toe in hun nood,
Vinden Hem arm, veracht, geen onderdak, geen brood,
Zien Hem ten prooi aan zonde, zwakte en dood.
Een christen staat naast God in al zijn lijden.*

*God gaat tot alle mensen in hun nood,
Verzadigt lichaam en ziel met zijn brood,
Lijdt voor christen en heiden aan 't kruis de dood,
En vergeeft ze beiden.*

Dietrich Bonhoeffer

Na zijn emeritaat in 2011 verzorgde Jan Eikelboom, voormalig predikant van de Bosbeskapel jaarlijks een lezingenserie. Over de laatste, over Kierkegaard, kan ik straks iets met u delen dankzij de kopieën die hij verstrekke.

We luisteren naar de cd *Chants de la LITURGIE SLAVONNE* van de benedictijner monniken van Chevetogne die zich wijden aan het bevorderen van de eenheid tussen alle christenen en in het bijzonder tussen de orthodoxe kerk met haar Byzantijnse liturgie en de katholieke kerk met de Latijnse liturgie. We horen een gedeelte van de Grote Canon van Andreas van Kreta die wordt gezongen tijdens de vastentijd. *No. 7 Kontakion du Grand Canon*

Meditatie

De Deense filosoof, theoloog en schrijver Søren Kierkegaard (K) leefde van 1813 – 1855. In zijn korte 42-jarige leven schreef hij duizenden pagina's dagboeknotities en publiceerde hij tientallen boeken die hij aan de straatstenen niet kwijt kon. Vanaf 1880 toen zijn werk in het Duits vertaald werd, is hij een van de meest aangehaalde filosofen/theologen uit zijn tijd geworden. Zijn werk wordt nog steeds vertaald en hertaald. Het centrale thema in K's werk is geloven. Hij gebruikt het Deense woord Tro dat ook staat voor vertrouwen. Geloof is voor hem geen blind vertrouwen in iets wat anderen ons hebben aangepreemd. Geloven is een geweldige kracht die oprijst uit de diepten van de menselijke geest die voorbereid is op de strijd en in staat is tot het aangaan van de strijd, juist wanneer die gedoemd lijkt te mislukken.

Voor K betekent God dat alles mogelijk is, oftewel dat alles mogelijk is, betekent God. Deze overtuiging is in de diepste zin van dit woord mijn wachtwoord, schrijft K. Laat mij dus nooit zeggen – omdat ik geen uitweg zie – dat er voor God geen uitweg is. Het zou aanmatigend zijn om je eigen kleine beetje fantasie te vergelijken met de mogelijkheden waarover God beschikt.

Geloven is erop vertrouwen dat voor God alles mogelijk is.

Geloven is voorbij weten, gaat voorbij aan de grenzen van kennis. K haalt de boom der kennis van goed en kwaad uit het paradijsverhaal erbij. Kennis brengt ons ver, dat beaamt hij, maar we zijn ontworteld geraakt. Ieder mens verlangt in het diepst van zijn ziel naar iets waar geen woorden voor zijn.

K maakt een scherpe tegenstelling tussen geloof en weten. Hij bedoelt niet dat we niet hoeven nadenken, maar het probleem is dat ons verstand zelf ons kan belemmeren de grenzen van zijn krachten en mogelijkheden in te zien. We moeten gebruik maken van ons verstand, maar we moeten ons er niet door laten overheersen.

Om God te verwerven moet men afstand doen van de ratio. Afstand van de ethiek als hoogste goed. Afstand van de gedachte dat vrijheid slechts een keus is tussen goed en kwaad.

Vrijheid is mogelijkheid. Enkel het geloof in het onmogelijke geeft de mens kracht en moed om de waanzin en de dood in de ogen te zien.

Geloven is voor de eenvoudige die zich gewonnen durft te geven. Geloven is geen kwestie van geleerde beschouwingen, maar vraagt om een keuze waarvoor we als mens gesteld worden.

Geloven is een reisverhaal, geloven is op weg gaan als Abraham die gehoor gaf aan de stem die hem riep om op weg te gaan naar het land dat God hem wijzen zou. Zijn aardse verstand liet hij achter. Anders was hij er nooit aan begonnen. Hij zou gedacht hebben: Dit is onzinnig. Onderweg kom je worstelingen, ergernissen en vertwijfelingen tegen. Geloven stelt op de proef, wil ons iets leren, wil ons veranderen.

En wat verwerft Abraham na die lange eenzame weg van wel 130 jaar? Dat hij de vertrouweling van God wordt. En dat hij – om het heel menselijk te zeggen – God zijn vriend mag noemen die hij met ‘jij’ aanspreekt.

Men heeft in het Christendom een fantastisch beeld van Christus gemaakt, maar zo heeft hij er nooit uitgezien. Het gaat om de individuele relatie met God in de tegenwoordige tijd. K noemt iemand die dat aandurft, een waarachtige ridder des geloofs. Maar ‘De waarachtige ridder des geloofs’ is absoluut geïsoleerd. Hij is getuige, nooit leraar.

Hij lijkt niet op een fundamentalist, schrijft Jan Eikelboom (E), maar op de monniken in Tibhirine, Algerije, die in harmonie leefden met de islamitische bevolking, zoals te zien is in de film *Des Hommes et des Dieux*. Wat de mens gelooft, is ongerijmd en roept spanning op met de werkelijkheid, zaagt de poten onder zijn stoel vandaan. Het is absurd, omdat het alleen mogelijk is bij God. Het is een waarheid die ergernis oproept. God wordt mens, geen voorbeeldig mens, maar een mens die wordt vernederd en afgewezen. Dat is absurd. Zonder deze ergernis is er geen toegang tot het geloof. Je moet door vertwijfeling en ergernis heen om tot geloof te komen.

De gelovige wordt geroepen tot navolging, tot medelijden met Christus, zo typeerde Bonhoeffer in Nazi-Duitsland het christelijk geloof. Hij wordt tot (stille) getuige van Gods liefde gemaakt, is dikwijls eenzaam, omdat zijn geloof betrokken is op de verborgen werkelijkheid van Gods liefde in deze wereld, hij lijdt aan de paradox, omdat hij deze liefde niet kan rijmen met de wreedheid van de wereld, hij vecht zoals Abraham vocht toen hij op weg ging om Isaak te offeren. Had Abraham niet geloofd, hij was nooit op weg gegaan. Leven in examentijd met het oog op de eeuwigheid. Maar in het beslissende ogenblik raakt de eeuwigheid de tijd en wordt hij gelijktijdig met Christus.

De vierde en laatste avond besteedde Jan Eikelboom aandacht aan het werk *Over de liefde*.

K maakt onderscheid tussen enerzijds de dichterlijke, esthetische liefde die is gebaseerd op aantrekkingskracht en anderzijds naastenliefde die geen voorkeur heeft, die iedereen omvat, niemand uitgezonderd. In de naastenliefde is God de intermediair die mensen met elkaar verbindt.

In Mattheus 22 staat:

“En Jezus zei tot hem: Gij zult liefhebben den Heere, uw God, met geheel uw hart, en met geheel uw ziel, en met geheel uw verstand. Dit is het eerste en het grote gebod.

En het tweede aan dit gelijk, is: Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf.”

‘Als uzelf’, ‘als jezelf’ veronderstelt dat iedereen zichzelf liefheeft. Het christendom veronderstelt dat een mens zichzelf liefheeft, omdat God alle mensen onvoorwaardelijk liefheeft. Het gebod voegt daar alleen de naaste ‘als jezelf’ aan toe.

Dit gebod wil de mens de ware liefde leren. De liefde die alle mensen insluit.

E: De naaste is dus eigenlijk een verdubbeling van jezelf. De naaste zit in de liefde zo dicht op de huid als maar mogelijk is. Discussie over de vraag wie de naaste is, is onmogelijk. Jezus draait de vraag om als hij de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan vertelt. Niet ‘Wie is mijn naaste?’ maar ‘Voor wie ben jij de naaste?’

Volgens K is naastenliefde geen kwestie van kennis, maar van handelen.

‘Als het erop aankomt’, schrijft hij, ‘verstaan we het hoogste allemaal, de meest eenvoudige mens en de meest wijze. Maar het maakt nogal wat uit of we op afstand verstaan – zodat we er niet naar kunnen handelen - of van dichtbij.’

E: Op afstand kunnen we vrijblijvend en prachtig spreken over naastenliefde. Maar in de verwarring van het leven begint de discussie over wie de naaste is. Dat iedereen zonder uitzondering de naaste is, vinden we te veel gevraagd. We zijn geneigd de naaste te zoeken in de eigen kring van wie ons het naaste staan. Maar die begrenzing doet aan de oneindigheid van de naastenliefde die gegrond is in Gods eeuwige liefde, geen recht. Met God gaan betekent een confrontatie aangaan met het werkelijke leven.

K: ‘Als je met God gaat, hoef je maar een ongelukkig mens te zien en je zult niet ontlopen wat je volgens het christendom moet begrijpen, de menselijke gelijkheid.’

E: De plicht om lief te hebben is iets oorspronkelijks van het christendom. Dit is in geen mensenhart opgekomen. Nu het christendom zo gewoon is geworden, weet men dit niet meer op waarde te schatten, niet meer te zien als iets heel kostbaars. Liefde was er ooit ook in het heidendom. Liefde in de zin van beminnen en vriendschap. Dat is een natuurlijk gegeven. De mens kan niet zonder, zoals hij niet zonder voedsel kan, maar deze liefde kan veranderen, in haat, in jaloezie, of afzwakken tot gewoonte.

K: ‘De christen moet zichzelf zo verstaan dat hij onderscheid weet te maken tussen liefde en naastenliefde. Ieder ogenblik uitsluitend te leven naar de hoogste christelijke denkbeelden van naastenliefde, daartoe is geen mens in staat.’

K illustreert christelijke naastenliefde met de gelijkenis van Jezus over een feestmaal in Lucas 14: 12 – 14:

‘Wanneer u een maaltijd aanbiedt of een feestmaal geeft, vraag dan niet uw vrienden, uw broers, uw verwanten of uw rijke burenen, in de verwachting dat zij u op hun beurt zullen uitnodigen om iets terug te doen. Wanneer u mensen ontvangt, nodig dan armen, kreupelen, verlamden en blinden uit.’

K stelt de vraag: ‘Kun je zo’n maaltijd waar vrienden ontbreken en de armen aan tafel zitten, wel een feestmaal noemen? Is dat geen daad van barmhartigheid, van liefdadigheid? Mensen zullen er wellicht om lachen als je dat een feestmaal noemt.

Toch is het wel degelijk een feestmaal. Omdat de naastenliefde de gelijke mens ziet in de arme. Je richt zo'n maal niet aan op grond van het voorrecht dat jij maatschappelijk geniet, vanuit de hoogte dus. Nee, het gaat hier om de ootmoedige vlucht van de zelfverloochening vlak boven de aarde. De ene mens verheft zich niet boven de ander.'

E: De liefde tot de naaste gaat uit naar ieder mens, naar de hele mensheid. Zij is gebaseerd op de gelijkheid van mensen voor God. God is liefde, daarom kunnen we alleen door lief te hebben, op God lijken.

Tot slot.

'Het christendom leert een mens direct de kortste weg om het hoogste te vinden:

Sluit je deur en bid tot God – want hoger dan God is er niet ... Als je de deur die je sloot om tot God te bidden, opendoet en naar buiten gaat, is de eerste mens die je ontmoet de naaste die je moet liefhebben.'

We luisteren naar het 1e deel van de Goede Vrijdagvespers *No. 8 Stichère du Vendredi Soir*

Gebed

Deze meditatie sluit ik af met het gebed dat Jan tijdens zijn allerlaatste Meditatief Moment op 22 december 2020 hier in de Bosbeskapel gebeden heeft.

Laten we bidden

Voor hen wier leven zich afspeelt onder een verduisterde hemel,
Die worstelen met hun verdriet, met gevoelens van neerslachtigheid
Die niet uitzien naar het feest van kerst, maar bang zijn voor de eenzaamheid,
Die vrezen voor die intense gevoelens van gemis, voor de pijn van de herinnering.
Laat uw licht over hen opgaan.

Voor hen voor wie het leven zich voltrekt als een eindeloze nacht,
Die geplaagd worden door voortdurende onrust en spanning
Of door de gevoelens van leegte en zinloosheid,
Die niet zonder medicijnen kunnen om de pijn te verzachten.
Laat uw licht over hen opgaan.

Voor hen die de gevolgen van de huidige crisis aan den lijve ervaren,
Voor de ernstig zieken in het ziekenhuis en thuis, en voor hun naasten,
Voor allen die hun beste krachten geven voor hun verzorging en zich inzetten voor hun genezing.
Laat uw licht over hen opgaan.

Voor wie de spanning van de blijvende onzekerheid niet meer aankan,
En voor wie hunkert naar de liefdevolle aanraking, een arm om de schouder,
De nabijheid van geliefden, kinderen en vrienden, die niet langer op afstand blijven.
Laat uw licht over hen opgaan.

Tot slot luisteren we naar een lied dat gezongen wordt in de paasnacht: *No. 9 Grande Entrée du Samedi Saint*. De transformatie van wijn en brood vindt plaats in een plechtige, eerbiedwaardige processie, die tegelijkertijd de intocht symboliseert van Christus in Jeruzalem omringd door een schare engelen.